

Van officiële sprekers in de DDR hoorden we niets dan lof over de samenwerking tussen de communisten en de christenen. Het gesprek tussen beide groepen wordt als belangrijk ervaren.

Hinweise

„Unser Dankopfer ist heute für die Erhaltung unserer kirchlichen Gebäude bestimmt!“ heißt es nicht selten in unseren Gottesdiensten. Was geschieht eigentlich mit diesen Geldern?

Vom Baugeschehen in und an der Stadtkirche für das Lutherjahr 1983 haben wir an dieser Stelle schon berichtet. Heute möchten wir Ihr Augenmerk auf andere Bauplätze lenken. Zur Stadtkirchengemeinde gehören ja noch weitere Gemeindebezirke mit ihren Versammlungs- und Predigtstätten.

Waren Sie schon einmal in den Räumen der Paulusgemeinde? Wir würden Sie in nächster Zeit gern zur Einweihung ihrer neu eingerichteten Räume einladen. In der Dresdener Straße 9 hat die Paulusgemeinde (dazu gehören die Gartenvorstadt und Luthersbrunnen) ihren evangelischen Kindergarten und die gottesdienstlichen Räume. Aus einer ehemaligen Gastwirtschaft hatte sich die Kirchengemeinde eine Versammlungsstätte hergerichtet. Seitdem sind viele Jahrzehnte vergangen und haben ihre Spuren hinterlassen, so daß eine Neugestaltung notwendig wurde. Pastorin Starke, die diesen Gemeindebezirk mitversorgt, hat es verstanden, viele Gemeindeglieder willig zu machen, ihr Gemeindehaus wieder „wohlich“ herzurichten, und hat dabei viel Mut, Schwung und Organisationsgeschick entfaltet. Ein Aufbaulager der Aktion Sühnezeichen, 18 junge Männer und Mädchen, haben in ihren Ferien über zwei Wochen im Juli/August wichtige Aufräumungs- und Abrißarbeiten geleistet. Das war nicht nur ein wichtiger Beitrag für den Bauablauf, sondern es hat auch viele schöne Begegnungen, gemeinsame Stunden und gottesdienstliche Versammlungen von jung und alt in der Gemeinde gegeben. Wir freuen uns, daß hier letztlich für uns alle eine schöne Versammlungsstätte entsteht, die für unser Zusammensein als Gemeinde vielfältig zu nutzen sein wird. Dank gilt jetzt schon allen, die sich hier eingesetzt haben.

Vielleicht haben Sie sich aber auch gefreut über die renovierten Kirchen, die einen so am Wege grüßen. Die Kirchen in Eutzsch, Dorna und Wartenburg zeigen sich im neuen Gewand. Auch sie zeugen von der Liebe der Gemeinden zu ihrem Gotteshaus.

Der Rundfunkgottesdienst zum Reformationstag wird in diesem Jahr am Sonntag, dem 25. 10., um 7.30 Uhr über Radio DDR 1 gesendet. Die Aufnahme dieses Gemeindegottesdienstes, in dem die Wittenberger Kantorei mitwirkt und Herr Propst Treu die Predigt hält, erfolgt am Sonntag, dem 18. 10., von 10.00 Uhr bis 10.50 Uhr in der Stadtkirche Wittenberg. Die Gemeinde ist dazu sehr herzlich eingeladen.

Im Zusammenhang mit dem Reformationstag findet am Sonntag, dem 1. November, in Wittenberg ein Konfirmandentreffen (7.—9. Klassen) für den Evangelischen Kirchenkreis Wittenberg statt.

Pw G 392-81 IV-28-2 1145

Mitteilungen für die evangelischen Kirchengemeinden der Lutherstadt Wittenberg

Jahresausgabe 1981

**Vergeßt nicht, Gutes zu tun
und mit anderen zu teilen;
denn an solchen Opfern
hat Gott Gefallen.**

1

Hebter 12, 85

X

Hoewel de kerken voor bepaalde doelen dus staatshulp ontvangen, moeten ze zichzelf in principe bedruipen. Deze zelfredzaamheid werd ons toevalligerwijs geïllustreerd toen we mensen op straat zagen kollekeren. De mogelijkheid van de kerk om naar buiten te treden blijkt behalve via deze kollekte nog uit de al genoemde radio-of televisieuitzendingen en het bestaan van christelijke boekhandels. Zo'n boekhandel kan uitsluitend beschikken over de uitgaven van een centrale uitgeverij. Via deze uitgeverij kunnen ook boeken uit 'het westen' worden betrokken. (21)

5.2

De betekenis van Luther (7)

Er is een sterke tendens de geschiedenis te interpreteren vanuit de zgn. objektieve wetenschappelijke analyse van Marx.

Binnen die analyse wordt aan de bevrijdende beweging van de arbeiders een beslissende en leidende rol toegekend.

Deze beweging vinden we ook terug in de verklaring van de rol die Luther heeft gespeeld. De waardering voor het leven van Luther vanaf 1525 dateert vanaf 1967. Dat er daarvoor geen

aandacht voor deze kerkhervormer was heeft volgens de mensen welke we hierover spraken de volgende oorzaken:

1. toen werd duidelijk dat voor een begrip van Müntzer (leider van opstandige boeren en plebejers 1500) een verstaan van Luther die onontbeerlijk was;
2. men had het tot dan toe te druk gehad met het werken van andere elementen van 'de culterele erfenis';
3. het was dankzij een bezoek van een geleerde aan Rome dat men inzicht kreeg in de betekenis van Luther.

De bezinning vanaf 1967 leverde een aantal gunstige beoordelingen van Luther op. Erkend werd dat Luther de vroegburgerlijke revolutie had ingezet doordat hij langs de weg van de reformatie (waaronder het vaststellen van de 95 stellingen) de macht van de katholieke kerk aantastte.

In het verlengde van deze waardering ligt de viering in 1983 dat het honderd jaar geleden is dat Luther geboren werd. Wittenberg speelt in dit geheel uiteraard een belangrijke rol, daar bevindt zich het zogenaamde 'Luther-haus' en het 'Melanchton-haus'.

5.3

Caritatief werk van de kerken

De kerken in de DDR verzetten veel zgn. caritatieve arbeid.

De evangelische kerken beheeren 48 ziekenhuizen en 'Heilstätten' en verder nog o.a. tehuizen voor geestelijk en lichame-lijk rehandicapten, tehuizen voor moeder en kind, verzorgings- en bejaardentehuizen, kindertehuizen etc.

Ook de katholieke kerk beschikt over dit soort voorzieningen. Aan één van de evangelische ziekenhuizen brachten we een bezoek: het was het Sophie-ziekenhuis in Weimar. (20) Uit het gesprek dat we daar met de ziekenhuisdirecteur voerden bleek ons dat het hier een ziekenhuis van 300 bedden betrof. Er waren 450 medewerkers aan verbonden. (parttimers meegeteld). Aan het ziekenhuis studeren 100 leerlingen. De opleiding aan het ziekenhuis duurt 4 jaar. Het aantal aanmeldingen van leerlingen is ruim voldoende, (m.a.w. overtreft de opnamecapaciteit).

Het Sophie-ziekenhuis is één van de twee ziekenhuizen in Weimar; het werd gesticht in 1884 door de nederlandse prinses Sophie. Gevraagd naar het verschil tussen dit evangelischziekenhuis en een staatsziekenhuis werden we gewezen op de werkzaamheden van de predikant en zijn vrouw die erop gericht gericht zijn samen met alle medewerkers van het ziekenhuis voor de zieken een klimaat van liefde en vertrouwen te scheppen. De zielzorg krijgt gestalte in de activiteiten van alle medewerkers en vaak ook nog door de bezoeken van predikanten 'van buiten'.

De inkomsten van het ziekenhuis komen afhankelijk van de bestemming van de staat (verpleegkosten), de diakonie van de kerk (bouwinvesteringen) of van de evangelische kerk van de BRD (giften).

Voorts worden er kollekten gehouden (opstraat, 2x per jaar) waarvan een gedeelte van de opbrengst bestemd is voor het ziekenhuis. Met betrekking tot de voorkomende klachten hebben we van gedachten gewisseld over twee verschijnselen die moeilijk uit te bannen zullen zijn: zelfmoord en overmatig alcoholmisbruik.

Deze verschijnselen worden gekarakteriseerd als problemen van de persoonlijkheid. De druk welke er op mensen ligt (materialisme, het huishoudelijk werk naast de beroepsmatige werkzaamheden) is mede verantwoordelijk voor problemen van deze aard. We vonden het opvallend dat men ook over deze aspecten van de samenleving wilde spreken.

5.4

De kerk over het leger en de bewapening.

De algemeen politieke lijn m.b.t. het leger luidt:

Voor de bescherming van het socialisme is een krachtig leger onontbeerlijk. Het lijkt er niet op dat de partij van de christenen wat dit punt betreft een ander standpunt inneemt dan bv. de SED.

Het was opvallend dat we in discussies met partijleden (ongeacht van welke partij) of partijgetrouwen dikwijls dezelfde argumenten

Angriffe auf das Leben
Karikatur von Bill Andrews aus der Ausstellung „Satire im
Kampf für den Frieden“ in Moskau 1977

voorgescheteld kregen als het geval is wanneer we met mensen in Nederland spreken die de stellingname van het IKV afkeuren omdat e.e.a. een te idealistische stap zou zijn. Deze discussies mondden vaak uit in de tegenstelling idealisme versus realisme, waarbij ons onrealistisch idealisme werd verweten. Dat was bijvoorbeeld het geval toen we in Erfurt spraken met vertegenwoordigers van het CDU in het Nationale Front. (13)

Er bleek bij hen geen bereidheid te bestaan voor de stellingname van jongeren binnen de evangelische kerken, die een echt alternatief voor de dienstplicht had gevonden. Wanneer iemand voor het bestaande alternatief kiest, kan dit nadelig uitpakken voor familieleden.

De meest realistische en edele wijze van inzet voor je vaderland bestaat in de vervulling van de militaire dienstplicht. Dat te weigeren is a-sociaal. Men ging zelfs zover te beweren dat "de huidige regeling voldoende ruimte liet voor de individuele gewetens van aspirant dienstplichtigen." (13)

Het zijn met name de evangelische kerken (zoals hierboven al even duidelijk werd) die een kritische bezinning op het leger en de bewapening aanslingeren. Daar leeft (net als bij het IKV) de gedachte dat er niet alleen een bedreiging uitgaat van het westen, maar ook van de wapens welke de politieke machtsblokken tot hun beschikking hebben. Dat komt tot uiting in een door de synode van de bond van evangelische kerken uitgebracht stuk, en we hoorden het uit de mond van de superintendent die (21) ons de kerk (Herderkirche) van Weimar liet zien. De brief van de Hervormde synode is binnen de evangelische kerk besproken.

Bemoedigende dingen hoorden we ook van een predikant (5) in Berlijn. Hij, lid van een evangelische werkgroep over ontwapening, vertelde ons dat er in de gesprekken over de bewapening een sterk accent is gelegd op het bereik 'vertrouwen'. Thema's van de bezinningen luiden bv. 'Für welchen Frieden beten wir?' en 'Für mehr Vertrauen trotz Konflikten'. Het zijn ook met name de kerken die de discussie over het 'Wehrunterricht, op de scholen hebben aangezwengeld.

Het was niet mogelijk in een gesprek met een functionaris van de Friedensrat meer zicht te krijgen op het verloop van deze discussies.

Konkluderend kunnen we stellen, dat we met name binnen de kerken geluiden horen die aansluiten bij de discussies zoals we die o.a. binnen het IKV voeren. Elders (bij politici) troffen we een sterk verpolitiekte vredesopvatting aan.

6

Interne zaken van de DDR

6.1

Gezondheidszorg: onze kennismaking met de gezondheidszorg in de DDR moest beperkt blijven tot een bezoek aan het Sophie-ziekenhuis in Weimar. Onder het hoofdstukje over de kerken is daarover bericht.

6.2

Schoolstelsel: In Erfurt brachten we een bezoek aan een kleuterschoolkinderkrecht combinatie. Voor alle kinderen is er een opvang geregeld; daardoor zijn de vaders en de moeders in de gelegenheid om te werken.

We werden op deze scholencombinatie verrast met een warm onthaal.

Na de bezichtiging van de school: kinderen in de klassen, peuters in een slaapzaal, keurige garderobes, boeken over het soldatenleven etende en spelende kleuters hadden we een gesprek met het hoofd van de school, een kontaktvrouw (schoolgemeente) en de stadsarchitect van Erfurt.

Uit dit gesprek vermelden we het volgende:

Het schoolwerkplan is hetzelfde op alle scholen. Het wordt vanuit Berlijn aangereikt.

Als er scholen in onbruik raken zullen ze voor een andere dan de schoolbestemming geschikt gemaakt worden.

Hoewel de emancipatie voortschrijdt willen de vrouwen nog meer: er is bij de mannen nog veel te weinig begrip voor de positie van de vrouw (de drukke bezigheden).

Het hoge scheidingspercentage (ongeveer 30%) geeft bij de kinderen veel emotionele problemen en leermoeilijkheden.

6.3

Huisvesting: hoewel we geen algemeen overzicht hebben van de huisvestingsituatie hebben we de indruk dat er in de DDR sterk rekening wordt gehouden met de sociale situatie van het gezin. Er is een groot tekort aan woningen.

6.4

Economie: de economie van de DDR is een geleide economie, dat betekent dat van hogerhand bepaald wordt, welke producten in welke oplage geproduceerd worden. Uit gesprekken in de kroeg bleek ons dat men de arbeidsproductiviteit nog te laag vindt (d.w.z. hij kan beter). Beloning naar prestatie wordt gebruikt als productiviteitverhogende stimulant. Binnen de huidige inrichting van 's lands economie is het meewerken van de vrouwen noodzakelijk. Er is een groot tekort aan arbeidsdrachten. Het meewerken van de vrouwen is echter niet alleen een lands-economische noodzaak, maar is ook noodzakelijk voor de economie van de meeste gezinnen. Zonder een extra inkomen zouden veel gezinnen niet rond kunnen komen.

Meevaller voor de gezinnen is, dat de basisprodukten relatief goedkoop gekocht kunnen worden. De luxe artikelen zijn erg duur. Daarvoor moet lang gespaard worden, en er is moeilijk aan te komen. Tijden ons bezoek hebben we kennis gemaakt met slechts één aspect van 's lands inkomstenbronnen, het toerisme.

Deze kennismaking voltrok zich in Oberhof, een klein plaatsje in het zuidwesten van de DDR, dat door haar ligging in de gelegenheid was een rijke schakering aan wintersportfaciliteiten tot leven te roepen. Oberhof was vroeger een plaatsje van houthakkers en houtskoolbranders. Voor de tweede wereldoorlog was het een ontspanningsoord voor welgestelden. Na de tweede wereldoorlog werd het dorpje gekonfronteerd met grote sociale veranderingsprocessen, mede doordat de Duitsers uit oostelijke regionen zich hier massaal vestigden.

Per jaar verwerkt deze plaats nu 130.000 toeristen (er wonen 2.700 mensen). Daardoor is er een tekort aan ongeveer 500 werkers. De belangrijkste faciliteiten van het dorp zijn een bobsleebaan en enkele springschansen, langlaufpaden, wandelpaden; momenteel is men bezig met de aanleg van een sportcomplex.

De financiering vindt voor 1/3 plaats door de gemeente en voor 2/3 door de staat. Daarnaast geeft de staat ook nog geld voor bepaalde investeringen en onderhoudskosten.

De beslissing over de aanleg van bv. de sporthal kan niet worden genomen tegen de zin van de gemeentelijke overheid. Het idee voor de bouw kan van meerdere partijen komen.

De keus voor de ontwikkeling van Oberhof vond op Bezirks-nivo en binnen het centrale comité van de SED plaats.

Voor de overnachting in Oberhof zijn er kampeerplaatsen en hotels. In het Oberhofse Interhotel zijn 80% van de Bedden gereserveerd voor de arbeiders.

6.5

Cultuur: We bezochten twee culturele manifestaties.

Het eerste bezoek betrof het optreden van een amateur muzikanten van vnl. jeugdige leeftijd. Ze brachten in een eenvoudig kerkjeugdzaaltje klassieke en moderne muziek ten gehore. Het muzikale gedeelte werd afgewisseld door voordrachten (gedichten van Thomas Mann). Er was een geweldige sfeer. Een voor televisieminnend Nederland onvoorstelbaar iets. In Erfurt bezochten we de operette Casperone (met muziek van Carl Millöcker). Geweldig was het.

6.6

Vrijheid in de DDR: de staat bewaakt het socialisme en de vrijheid. De burgers van de DDR worden geacht zich aan de grondwet te houden. Die grondwet is gericht op de verwerkelijking van een socialistische staat. Men andere woorden alles wat geacht kan worden die ontwikkeling te verhinderen of tegen te werken moet bestraft worden. Tijdens een gesprek in een café viel ons op dat enkele jonge moeders waarmee we spraken, vertelden absoluut geen lef te hebben de straat op te gaan.

Bij de meeste gesprekken met politici bleken onze gesprekspartners weinig bereid uitleg te geven over discussies die zich hadden voltrokken (bv. m.b.t. het Wehrunterricht op de scholen). Men probeerde naar ons toe een gesloten front te blijven vormen.

Georganiseerde oppositie wordt niet toegestaan, kennelijk omdat dat als zeer bedreigend wordt ervaren (voor het socialisme). Oppositionele geluiden werden snel gekarakteriseerd als imperialistische inmenging of iets van dien aard.

Diskussies over de gevaren van kernwapens of kernenergie worden snel als 'emotioneel' afgedaan. Aan tafel hadden we eens een gesprek over akties in Nederland als van de aktiegroep 'Lekker Dier'. Dat soort zaken "spelen in de DDR niet".

6.7

En verder....

De Oostduitse steden worden gekenmerkt door rust (weinig verkeer) en schoonheid. De restaurants die we bezochten boden goede maaltijden. Hoewel het er vaak aardig vol was ging het er rustig en gemoedelijk toe.

Opvallend vonden we het sterke historische bewustzijn van veel DDR-burgers. Dat gold niet alleen de officiële sprekers en spreeksters maar ook de mensen op de straat. In dit bewustzijn speelt de rol van de arbeidersbeweging een centrale rol. Het historische bewustzijn wordt al op jeugdige leeftijd gekweekt mede door de mensen kennis te laten nemen van de gruweldaden van het fascisme. Wij waren hiervan getuige tijdens ons bezoek aan het Treptow-park (mausoleum) in Berlijn en het concentratiekamp Buchenwald. Vanuit de ervaringen met het fascisme verklaart men tevens de noodzaak van het leger. Het lijden van de 2^e wereldoorlog is een samenbindende faktor.

7

Terugblik en konklusies

Uitgedrukt in plussen en minnen ziet ons beeld van de DDR na deze reis er als volgt uit:

POSITIEF

- positie van de kerk;
- sterke wil tot vrede;
- solidariteit met derde wereld;
- het volk is goed geïnformeerd over de vredesproblematiek;
- meer begrip voor de relatie met de BRD;
- economische situatie;
- kulturele leven;
- mogelijkheden voor kinderopvang;
- vriendelijke mensen;
- grote historische kennis;
- eerste levensbehoeften zijn goedkoop;
- iedereen kan werken;
- veilige steden;
- rustige en schone steden;
- prima begeleiding van de delegatie.

NEGATIEF

- ketening aan de Sovjet Unie;
- de 'kleine landen-politiek' werkt niet;
- een bestending van het vijandsbeeld;
- oppositie op straat is onmogelijk;
- het materialisme;
- het volk is rijp voor een invasie in Polen;
- soms propaganda-achtige verhalen;
- militarisering op de kleuterschool;
- kleine irritaties aan de grens;
- de muur (hoewel daar meer begrip voor is ontstaan);
- iedereen moet werken;

Naast deze beoordeling kunnen we nog een aantal konklusies trekken die mogelijk voor de vredesbeweging van belang zijn:

1. De recente geschiedenis speelt in het denken over het bewapeningsvraagstuk in de DDR een zeer belangrijke rol (met name de strijd tegen het fascisme).
2. De BRD vervult, o.a. doordat haar banden met het fascisme niet volledig zijn doorgesneden, een sleutelrol in het vijandsdenken in de DDR.
3. De betrekkingen tussen Nederlandse en DDR burgers kunnen verbeterd worden door zustersteden en kerkelijke contactgroepen te vormen.
4. De uitwisseling van personen is van groot belang voor wederzijds begrip.
5. Het is van belang elkaars overwegingen te kennen.

6. Het maatschappelijk systeem in de DDR kent geen werkloosheid en geen kriminaliteit. Hoe kunnen we van hun oplossingen leren?
7. Voor bouwvakkers bestaat er in de DDR een grote markt. Waarom wel bouwvakkers naar het Midden-Oosten en niet naar de DDR?
8. De door het IKV voorgestelde 'kleine landen-politiek' werkt niet met de DDR.
9. De DDR heeft de wil om de wapenwedloop te beëindigen.
10. De DDR wil altijd een verdedigingsleger handhaven. Pacifisme is in de DDR ontoelaatbaar.
11. Het zijn in de DDR met name de kerken die zich ten aanzien van de regeringspolitiek kritisch uitlaten.
12. In west en oost worden vaak dezelfde argumenten gebruikt in de politieke discussies:
DDR	Nederland
-trouw aan het bondgenootschap;	-solidair met de bondgenoten in de NAVO;
-iedereen wil vrede;	-iedereen wil vrede;
-veel mensen zeggen: "de problematiek is te gekompliseerd, we weten het niet";	idem
"niet eenzijdig ontwapenen, dan graven we ons eigen graf, want de andere kant blijft bewapenen";	idem
- "de USA wil de andere landen onder haar invloed brengen";	- "Rusland is uit op wereldheerschappij";
- "als we ontwapenen komen de W-Duitsers en de Amerikanen";	- "als we ontwapenen komen de Russen";
- "veel christenen zijn idealisten, wij zien de realiteit"	idem
- "pacifisme bij jullie kan, maar bij ons kan het niet";	
- "wij zijn door de Russen bevrijd";	- "wij zijn door de Amerikanen bevrijd".
13. Deze contacten moeten voortgezet worden.

IM NAMEN DES LEBENS: STOPPT DAS WETTRUSTEN!